

اخلاق در فلسفه بوعلی سینا

ابن سینا در باب حکمت عملی دارای دیدگاههایی است اما این دیدگاهها باید در میان آثار او استخراج شود. وی نظریات قابل توجهی در این حوزه داشته که به دلیل نداشتن کتاب مستقل مغفول مانده است.

ابن سینا در باب حکمت عملی دارای دیدگاههایی است اما این دیدگاهها باید در میان آثار او استخراج شود. وی نظریات قابل توجهی در این حوزه داشته که به دلیل نداشتن کتاب مستقل مغفول مانده است. جایگاه گزاره‌های اخلاقی از جمله مسائلی است که قرن‌هاست ذهن متکلمان، فلاسفه و دیگر اندیشمندان را به خود معطوف داشته و اظهار نظرهای متفاوتی در این زمینه ارائه شده است.

بحث اخلاق از یک سو، با بحث‌های حسن و قبح متکلمان گروه خورده و از سوی دیگر، قرین مبحث قضایا، اقسام قیاس و مواد آن در منطق است.

ابوعلی سینا هنوز به سن بیست سال نرسیده بود که علوم زمان خود را فرا گرفت و در علوم الهی و طبیعی و ریاضی و دینی زمان خود سرآمد عصر شد.

روزی به مجلس درس ابو علی بن مسکویه، دانشمند معروف آن زمان، حاضر شد. با کمال غرور گردویی را به جلوی ابن مسکویه افکند و گفت مساحت سطح این را تعیین کن.

ابن مسکویه جزوه‌هایی از یک کتاب که در علم اخلاق و تربیت نوشته بود (کتاب طهاره الاعراق)، به جلو ابن سینا گذاشت و گفت: تو نخست اخلاق خود را اصلاح کن تا من مساحت سطح گردو را تعیین کنم، تو به اصلاح اخلاق خود محتاجتری از من به تعیین مساحت سطح این گردو. بوعلی از این گفتار شرمسار شد و این جمله راهنمای اخلاقی او در همه عمر قرار گرفت.

ابن سینا در باب حکمت عملی دارای دیدگاههایی است اما این دیدگاهها باید در میان آثار او استخراج شود. وی نظریات قابل توجهی در این حوزه داشته که به دلیل نداشتن کتاب مستقل مغفول مانده است.

این در حالی است که برای مثال «فارابی» به عنوان اندیشمند برجسته حوزه حکمت عملی شناخته می‌شود، نگاهی به آثار بوعلی سینا نیز دارد. بوعلی سینا نگاهی متفاوت به حکمت عملی داشته و بارها در کتاب‌هایش به بخش‌های مختلف حکمت عملی، چون اخلاق، سیاست و تدبیر منزل پرداخته است.

باید توجه داشت که ابن سینا در علم اخلاق کتابهایی نگاشت. ابو سعید ابوالخیر از او می‌خواهد تا رساله‌ای در زمینه تهذیب و تزکیه نفس، برای وی بنگارد. بوعلی نیز رساله سودمند کوتاهی برای ابوسعید ابوالخیر می‌نگارد.

رساله «عهد» شیخ رئیس گرچه در زمینه عهد است ولی بخش مهمی از آن، بحث‌های اخلاقی یعنی ارائه راه‌های اخلاقی و فنی است.

رساله عهد دیگری نیز از شیخ رئیس در حاشیه «شرح الهدایة الاثیریة» صدرالمتألهین آمده است که عهد عملی است. اولین ماده این رساله دوم که در حقیقت، رساله عملیه است این است: «عهد کردم که عالمی از عوالم عقلی بشوم».

چون حکیمان در تعریف حکمت گفته اند: «صیرورة النفس عالما عقليا مضاهیا للعالم العینی» بوعلی نیز می‌گوید عهد کردم که در تحقیق معارف، سخنی را بدون برهان نپذیرم؛ چون انسان تا حکیم نباشد، تخلق هم ندارد؛ زیرا هر گونه گرایشی مسبوق به بینش و معرفت است.